

НОВИ МЕДИЈИ И ДРУШТВЕНИ ПОКРЕТИ: ОНЛАЈН АКТИВИЗАМ КАО ДЕО ПОЛИТИКЕ СВАКОДНЕВНОГ ЖИВОТА

Милица Стјепановић Корнилова

<https://doi.org/10.7251/FPNDP2304089S>

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Србија
Одељење за етнологију и антропологију
milica.stjepanovic97@gmail.com

Апстракт:

Користећи приступ социокултурне антропологије, истраживање се бави појавом онлајн активизма друштвених покрета и њиховим утицајем на свакодневно искуство индивида приликом коришћења друштвених мрежа. Хипотеза истраживања је да друштвени покрети кроз онлајн активизам мобилишу појединце, који затим путем друштвених мрежа и сами постају део онлајн активизма тако што на личним профилима деле објаве и вести у склопу кампања, потписују онлајн петиције итд, и на тај начин, политичка партиципација појединаца се проширује на домен свакодневице. У демократији, политички живот појединца се формално изражава, пре свега, путем избора или ванредно путем организованих протеста. Друштвене мреже, с друге стране, представљају комуникацијско средство, али су данас постале саставни део свакодневног живота. Имајући то у виду, истраживање треба да одговори на два питања. Прво питање је о томе како појединци доживљавају своју политичку улогу у друштву и да ли су друштвене мреже и онлајн активизам утицали на њихово искуство учествовања у политичким процесима од друштвеног значаја. Друго питање се односи на начин на који су припадници друштва почели да користе друштвене мреже као средство политичког изражавања и да ли се политика данас може посматрати као део свакодневице. Користећи теорију праксе, по узору на Ортнер (1984), у истраживању је уочено да су друштвене мреже допуниле постојеће облике политичке партиципације, док онлајн активизам носи друштвену и културну функцију тако што постаје средство репродуковања културног конструкта политике, регулисања односа у институционалним структурама и даје могућност појединцу да прошири своје могућности у политичкој партиципацији. Рад представља студију случаја, те су испитаници пратиоци друштвеног покрета Крени-Промени и њихових активности у протеклих годину дана.

Оригинални научни чланак

UDK:

323.2:[316.472.4:004.738.5

Кључне ријечи:

друштвени покрети, онлајн активизам, нови медији, свакодневица, антропологија субјекта

Увод

За антропологију као науку о човеку, технолошка револуција и развој Интернета обогатили су поље истраживања и додали нову димензију темама којима се традиционално бави. У том процесу развила се и етнографија Интернета према којој групе на друштвеним мрежама које повезују људе постају „сајбер заједнице”. Уколико се довољно људи редовно окупља на истом сајбер месту, могу да настану културне скупине (Banić Grubišić, 2012, str. 101-102). Сходно томе, друштвени покрети и активизам су још један феномен који се дуго проучава, али је Интернет знатно проширио домен њиховог рада и данас је могуће пратити онлајн активизам, као и сајбер заједнице које се окупљају око њихових онлајн профила. То се може уочити на примеру покрета „Отпор” (Наумовић, 2006) који је крајем деведесетих година у Србији на улицама лепио плакате, док данас покрети деле онлајн објаве. С обзиром на то да је ово обимна тема, предмет истраживања ће бити појава онлајн активизма друштвених покрета и њиховим утицајем на свакодневно искуство индивидуа приликом коришћења друштвених мрежа. Из антрополошког угла, нагласак ће бити на субјективности особа које на друштвеним мрежама прате друштвене покрете и кроз лично ангажовање и саме постају онлајн активисти на друштвеним мрежама.

Појам друштвених покрета може да се тумачи на више начина у зависности од теорије коју користимо, али, уопштено, друштвени покрети се могу дефинисати као „организовани покушај веће групе људи да промене (или одупру се промени) велики аспект или аспекте друштва” (Scott, 2014, str. 963). Овај појам је био у употреби још од 18. века како би се описали политички противници, али у данашње време, друштвене покрете чине групе и организације изван политичког мејнстрима. На основу ове дефиниције важно је истаћи два аспекта друштвених покрета. Први је тежња ка „промени” или „отпору промени”, док је други аспект контекстуалност појма друштвеног покрета. Различити друштвени услови, али и услови као што су материјална култура, која укључује Интернет, могу да константно трансформишу друштвене покрете. Због тога је важно проучавати покрете у њиховом тренутку односно у „пракси” како бисмо видели како култура и друштво могу да додају нова значења друштвеним покретима.

Хипотеза истраживања је да друштвени покрети кроз онлајн активизам мобилишу појединце, који затим путем друштвених мрежа и сами постају део онлајн активизма тако што на личним профилима деле објаве и вести у склопу кампања, потписују онлајн петиције итд, и на тај начин, политичка партиципација појединаца се проширује на домен свакодневице. Политичка партиципација најопштије „представља оне активности приватних грађана преко којих грађани покушавају да утичу или подрже одређену владу и по-

литике” (Milbrath, 1981, str. 198). Постоје различити облици политичке партиципације који могу да зависе од културе и друштвених услова (Milbrath, 1981, str. 201). На пример, у демократији, политички живот појединца се формално изражава, пре свега, путем избора или ванредно путем организованих протеста. Друштвене мреже, с друге стране, представљају комуникацијско средство са вишеструким функцијама, које укључују политику, и данас су постале саставни део свакодневног живота (Miller, 2016). Имајући то у виду, истраживање треба да одговори на два питања. Прво питање проблематизује како појединци доживљавају своју политичку улогу у друштву и да ли су друштвене мреже и онлајн активизам утицали на њихово искуство учествовања у политичким процесима од друштвеног значаја. Друго питање се односи на начин на који су припадници друштва почели да користе друштвене мреже као средство политичког изражавања и да ли се политика данас може посматрати као део људске свакодневице. Стога, циљ истраживања је да покаже како свакодневни живот може бити под утицајем политичких процеса и како нови медији могу да допринесу тој појави.

Рад је осмишљен као студија случаја, те ће предмет анализе бити покрет „Крени-Промени”, али ће фокус бити на индивидуама које прате покрете на друштвеним мрежама. Стога, етнографска грађа биће базирана на четири дубинска интервјуа. Иако је изабрана мала група, циљ рада је да понуди увид у неке од личних перспектива особа које ступају у интеракцију са друштвеним покретима на Интернету. Покрет „Крени-Промени” је изабран као главни пример зато што је врло популаран на друштвеним мрежама и има преко 100,000 пратилаца. С обзиром на то да је предмет разговора био политички осетљива тема, испитаници остају анонимни, а њихови одговори су обележени под иницијалима.

По узору на Ортнер (1984), у истраживању се користи теорија праксе са нагласком на субјективности и индивидуалном искуству појединаца при учествовању у онлајн активизму. Према Ортнер, теорија праксе је „теорија о томе како друштвена бића, са својим различитим мотивима и интенцијама, стварају и преображавају свет у коме живе” (Ortner, 1989, str. 194 и Bošković, 2015, str. 22). Антрополошка истраживања друштвених покрета наглашавају, не само политичку борбу за остварење социоекономских циљева, него и културну борбу и због тога покрети се могу посматрати као активни учесници у социјалним променама у свакодневном животу (Escobar, 1992, str. 397-398). Ако бисмо то повезали са теоријом праксе и нагласком на субјективности, могли бисмо да анализирамо како појединци могу да кроз своје свакодневно деловање на друштвеним мрежама учествују у стварању, преношењу и мењању социокултурног поретка.

1. Антрополошки приступ друштвеним покретима

Шездесетих година, развили су се „нови” покрети који су се бавили новим темама као што су људска права, права жена, хомосексуалаца, студената у односу на „старе”, пре свега, радничке покрете што је утицало на приступ у њиховом проучавању (Nash, 2010, str. 88). Друштвене науке су од седамдесетих година почеле да проучавају друштвене покрете као вид „колективне друштвене акције (Escobar, 1992, str. 396)¹ и од тада се проучава улога друштвених покрета у свету у коме живимо, што укључује друштвене праксе, структуре, значења, културне оријентације, могућности за промене, свакодневицу итд. Мелучи сматра да „друштвени покрети најављују друштву да постоји фундаментални егзистенцијални проблем у њиховом окружењу. Њихова функција је симболичка и о њој се може говорити као пророчкој функцији, те су они су као врста новог медија” (Melucci, 1985; и Escobar, 1992, str. 407). Друштвени покрети се јављају на ограниченим местима у ограничено време и свакодневно стварају оквири за нова значења. То значи да друштвени покрети произилазе из свакодневног живота и свакодневног искуства доминације која води ка жељи за променом. Према Ескобару, да бисмо разумели друштвене покрете треба да посматрамо њихове свакодневне праксе на микро нивоу и како се оне уклапају у шире процесе развоја, патријархата, државе итд (Escobar, 1992, str. 420).

Овакво посматрање друштвених покрета корисно је за антропологију из два разлога. Прво, друштвени покрети теже да створе друштвене, политичке и економске промене, што, из антрополошког угла, укључује и културне промене (Escobar, 1992, str. 397). С обзиром на то да се антропологија интересује за праксу, друштвени покрети могу да се проучавају као активни агенси у социјалним променама, а у склопу тога како индивидуе могу да кроз своје свакодневне активности учествују у репродуковању, обликовању, мењању или преношењу социокултурног поретка. Због тога је важно указати на значај свакодневице када се бавимо друштвеном, културном и политичком улогом друштвених покрета.

С обзиром на то да друштвени покрет покушава да доведе до друштвене и културне промене, тиме се подразумева и однос моћи у оквиру кога су пред-

¹ Иако се ово истраживање неће бавити испитивањем теорија друштвених покрета, биће истакнута два теоријска приступа. Прво се може издвојити теорија мобилизације ресурса према којој се покрети посматрају као организације које мобилишу ресурсе, а ти ресурси укључују економске ресурсе, идеологије, реторику и симболе. У оквиру овог приступа истраживаче интересује који су неопходни ресурси приликом мобилизације, како се они употребљавају, како власти ограничавају те ресурсе и који фактори утичу на успех или неуспех покрета. С друге стране, идентитетски оријентисане теорије, као што је нова теорија друштвених покрета, у друштвеним покретима виде друштвени конфликт који је у основи модерног друштва, те за њих покрети имају важну улогу у друштвеним политикама и извор су нових политичких идентитета (Scott, 2014, str. 965).

ставници и присталице покрета потчињени субјекти у односу на владајућу елиту. Из антрополошке перспективе, у проучавању друштвене доминације је важно разумети сложеност субјективности, односно, поставља се питање како субјекти доживљавају своју потчињеност и како сами конструишу начине да превазиђу своју потчињеност (Ortner, 2005, str. 34). Ако бисмо то применили на друштвене покрете, неопходно је анализирати како присталице или представници друштвених покрета доживљавају свој положај у друштву, одакле потиче њихов осећај потчињености и како конструишу своју субјективност, како виде своју улогу у онлајн активизму и како путем друштвених мрежа покушавају да пронађу решења за своју потчињеност, што ће у наредном делу рада бити анализирано.

2. Нови медији као простор за политичко изражавање друштвених покрета

Политичка функција друштвених мрежа није новина за медије, јер су од самог почетка новине имале политичку улогу, те су још од 17. века новине преносиле политику и економију, а највише су их читали трговци који су пратили политичка и економска дешавања на свом тржишном простору (Turow 2009, str. 300). Све до 18. века негован је однос у коме је Влада сарађивала са медијима, али је до политичке прекретнице дошло у британско-америчким колонијама, када се раширила идеја о политички независним новинама које су могле да критикују власт (Turow 2009, str. 300). Данас су политичка независност медија и могућност критике основна оруђа друштвених покрета. Међутим, друштвени покрети су најчешће на политичким маргинама и немају довољан приступ великим медијским кућама. Због тога су друштвене мреже знатно промениле друштвени положај и видљивост покрета тако што су постале јако комуникацијско средство за преношење идеја, али и платформа за нову врсту активизма тј. онлајн активизам.

Поједини су у информационим технологијама видели шансу за трансформацију политике, владавине, организација цивилног друштва и корпорација, итд (Lentz, 2011, str. 338; Montalvan Castilla i Pursiainen, 2019, str. 397 у Стјефановић, 2022). Као што се друштво мења у физичком свету, тако се „сајбер простор” представља као ново поље за друштвену трансформацију што је један од нових задатака организација цивилног друштва и друштвених покрета. Предност нових медија је у томе што смањују трошкове и брже преносе информације, те покрети са малим ресурсима могу да покрећу онлајн кампање (Lentz, 2011, str. 338 у Стјефановић, 2022). Као резултат, нови медији су омогућили обичним грађанима да изађу из оквира свог приватног живота и јавно искажу мишљење о политичким и социјалним проблемима (Bakardjieva, 2012, str. 1356 у Стјефановић, 2022). Дигитализација је, такође,

омогућила побољшану интерну комуникацију, организацију, кооперацију, и координацију у оквиру организација и мобилизацију грађана (Montalvan Castilla i Pursiainen 2019, str. 398-403 у Стјефановић, 2022).

За друштвене покрете је важно да одрже дуготрајну везу са присталицама што су друштвене мреже омогућиле (Cernison, 2019, str. 32), те данас постоје профили друштвених покрета који имају десетине или стотине хиљада пратилаца. У том процесу одржавања везе између присталица и покрета, друштвене мреже су постале нови простор за активности друштвених покрета, а то је онлајн активизам. Дакле, инструментализација друштвених мрежа произвела је нови облик активизма, онлајн активизам, који подразумева изражавање неслагања са тренутним друштвеним, културним, економским или политичким поретком у виду, на пример, онлајн петиција, онлајн кампања и протестних објава. Због тога се однос између друштвених покрета и нових медија може пратити на четири нивоа. Први ниво је инструментални, према коме су нови медији драгоцени ресурси за оне који не располажу великим ресурсима. Други ниво је протестни, што значи да покрети могу да путем друштвених мрежа изразе своје неслагање са неким елементима друштва. Трећи ниво је когнитивни, на коме нови медији представљају моћ да се пренесу информације или повећа свест о неком проблему. Последњи ниво је симболички и на овом нивоу се стварају идентитети међу актерима (Della Porta and Mosca, 2005 u Cernison, 2019, str. 32).

С друге стране, нови медији не гарантују успех друштвеним покретима и постоје бројни изазови. Преко технологија, такође, могу да се репродукују друштвене неједнакости и старе структуре односа. Преко нових медија, политичка елита може да надгледа јавно мњење и промене у идеолошким ставовима, те и она сама може да инструментализује друштвене мреже у сврхе одржавања постојећег поретка (Schroeder, 2018, str. 31; Tierney, 2013). Оно што чини ту борбу идеологија у дигиталном свету још специфичнијом, јесте чињеница да је дигитализација превазишла физичке границе тако да људи из свих крајева света могу у исто време да дебатују о неким политикама и износе своје тачке гледишта (Garrison Smith, 2017, str. 125).

Због великог броја појединаца и организација који на друштвеним мрежама износе своје политичке ставове који нису у сагласности са доминантним дискурсима, могло би се поставити питање да ли су друштвене мреже простор за развој слободног и рационалног мишљења. С друге стране, неминовно је да на друштвеним мрежама долази до судара дискурса, те се заиста развијају групе које пружају отпор доминантном поретку. Моћ друштвених мрежа је у томе што посредују између дискурса и шире их ван физичког контакта лица која су у комуникацији (Tierney, 2013, str. 85). Тешко је одредити или „доказати” колико су нечији ставови рационални, стога, сматра се да друштвени по-

крети на друштвеним мрежама преносе дискурсе, док пратиоци друштвених покрета, а потом и онлајн активисти, усвајају те дискурсе. Усвајање дискурса није нужно пасиван процес, те сваки појединац конструише своју улогу у том дискурсу. Због тога је фокус у овом истраживању како људи који су део онлајн активизма поимају своју улогу у подржавању друштвених покрета, а самим тим се и залажу за нови дискурс или измене старог дискурса.

3. Субјективност и теорија праксе

С обзиром на то да друштвени покрети теже ка политичким, али и соци-окултурним променама, из антрополошког угла је важно указати и на значај њиховог индивидуалног деловања. Теорија праксе, која се у раду примењује, почела је да се развија још седамдесетих година, делимично као реакција на структурализам, а као главни представници могу да се издвоје Бурдије, Салинс и Гиденс (Ortner, 1984; Ortner, 2006). У основи ове теорије је питање односа између пракси друштвених актера и система и структура који обликују те праксе, али такође, истиче се да и саме структуре могу бити трансформисане тим праксама (Ortner, 2006, str. 2). Овај приступ користан је за проучавање свакодневице зато што укључује и могућност да праксе обичних људи конструишу свет, али и могу да га измене што значи да људи нису потпуно пасивни и несвесно условљени структурама које конструишу култура и друштво (Ortner, 2006, 17). Однос између појединца и социокултурних структура и система Ортнер назива „озбиљним играма” које су „производ њиховог деловања, у комбинацији са јасно дефинисаним правилима друштва у коме живе”, али могу и да напусте „игру” што такође може да доведе до друштвених промена (Ortner, 2006 u Bošković, 2015, str. 22-23). У складу с тим, у овом раду онлајн активизам појединаца ћу посматрати као вид „озбиљне игре” односно субјективне праксе помоћу којих појединци макар делимично покушавају утицати и трансформисати систем у коме живе.

Према Ортнер, „индивидуални актери су кључни за разумевање друштвених односа” (Bošković, 2015, str. 20), те је уз теорију праксе неопходно укључити и концепт субјективности. Ауторка субјективност дефинише као „ансамбл начина опажања, осећања, мисли, жеља, страха и тако даље који оживљавају деловање субјекта”, али под субјективности укључује и „културне и друштвене формације које обликују, уређују и изазивају начине осећања, размишљања итд” (Ortner, 2005, str. 31). Субјективност је сложена у том смислу што индивидуа може да гради субјективни доживљај доминантних културних форми, али то не значи да они могу да „стоје изван културе” него да је освешћеност вишеслојна и рефлексивна, а то омогућује понекад да се култура преиспитује (Ortner, 2005, str. 31).

Субјективност је у политици битна зато што је она основа за делање (agency) и битан део да разумемо како људи постају активни учесници у друштву без обзира што су, такође, и они објекти деловања друштва (Ortner, 2005, str. 34). То се посебно истиче у проучавању односа моћи и доминације кроз питање како се потчињеност субјективно конструише и доживљава, али и како се потчињавање из субјективног угла превазилази. Поред односа потчињености и доминације, јавне политике су постале савремени фактор који, кроз продирање у све домене живота, утиче и на то како индивидуе конструишу себе као субјекте (на пример, подвргавају се класификацијама као што су грађанин, професионалац, криминалац итд.) (Shore & Wright, 2005, str. 3-4). Јавне политике су део „владавине” („governmentality”) која не само да намеће своје услове него утиче на људе и њихове личне норме понашања што доводи до тога да они сами учествују у спровођењу политика и на тај начин су део владиног друштвеног поретка (Shore & Wright, 2005, str. 5). Такође, дошло је до „редефинисања различитих социјалних активности и пракси на тржишним и предузетничким принципима.” На пример, одговорност је пренета на „одговорног појединца” који сада треба да се ангажује у доменима за која је некада била надлежна држава, што је засновано на „постулату да одговорни појединци треба да буду у стању да користе своју слободу на друштвено прихватљив начин.” Из тога се развила снажна антропологија субјекта која критички анализира друштвене трансформације и проучава културу која настоји да конструише нову врсту субјекта (Ivanović, 2008, str. 90-92).

Бавећи се питањем односа између субјективности, политике и моћи, Фуко тврди да репресија није најтежи облик доминације, него је то облик кад особа верује да се нечему опире самоспознајом или говорећи истину, иако тада може несвесно подржавати доминацију чије деловање моћи је скривено (Drajfus i Rabinov, 2017, str. 238). У том процесу је Фуко издвојио технологију исповести и технологију сопства које омогућују појединцима да спрам својих значења утичу на тело, душу, мисли, понашање и начине понашања како би дошли до стања у коме осећају срећу, блаженство, чистоћу, мудрост или бесмртност (Foucault, 1988, str. 18). Како је биомоћ почела да утиче на цело тело тако што је конструисала технологију исповести појединачног субјекта - кроз самопромишљање или кроз говор - и технологија сопства је покушај да се дође до истине о себи кроз исповедање мисли и поступака у различитим животним контекстима (Drajfus i Rabinov, 2017, str. 237, 245). Фукоов приступ доводи у питање да ли субјекат може заиста бити освешћен и да ли је то само још један прикривени облик моћи, те сматрам да када причамо о утицају појединца на мењање културних пракси јесте облик освешћености, али исто тако може да се посматра као још један дискурс односно нови поредак односа моћи који ће заменити стари. Ипак, без обзира да ли су субјекти

„стварно” освешћени, за анализу је подједнако важно како појединци конструишу своју освешћеност и улогу у мењању старог поретка, односно како појединци доживљавају свој положај унутар једног дискурса и шта за њих представља активизам.

4. Политика свакодневног живота и онлајн активизам

У данашње време друштвене мреже су постале саставни део свакодневног живота (Miller, 2016), међутим, оне са собом носе и политичку улогу, што нас води ка питању да ли су друштвене мреже ефикасан преносник политике у свакодневни живот и да ли је онлајн активизам је један од најизраженијих облика политизације свакодневице помоћу друштвених мрежа. Политика, дакле, није изоловани друштвени домен који се одржава унутар политичких институција, као што је држава, медија или академских расправа, него прожима целокупно друштво и због тога се треба покренути дискусија о томе да ли је могуће учествовати у политичким процесима, доношењу или утицају на доношење политичких одлука у различитим друштвеним формама (као што је активизам), контекстима и структурама. Фуко у томе види биомоћ коју дефинише као „оно што животу и његовим механизмима омогућује да зађу у подручје јасних калкулација, а од моћи знања створи агенс преображаја људског живота... модеран човек је животиња у чијој је политици у питању њен живот као живог бића” (Draifus i Rabinov, 2017, str. 94). Као што је раније поменуто, јавне политике су, такође, нови фактор који утиче на све већи утицај политике на свакодневни живот, а као резултат тог утицаја јавља се нови субјекат (Shore & Wright, 2005). Због тога, друштвене мреже као важан елемент у нашем свакодневном животу могу бити користан посредник између креирања политика, владавине и појединца.

Свакодневица може да наизглед делује безазлено и политички неутрално, међутим, и у оним „најбаналнијим” активностима могу се уочити друштвене борбе, идеологије, структуре и односи моћи итд (Moran, 2005, str. 9). Етнографија је допринела оваквом приступу зато што су етнографи традиционално и детаљно проучавали свакодневице својих субјеката, разговарали с њима и посматрали како праксе, као што су сроднички односи, постали простор унутар кога се уствари одвијају они културни и егзистенцијални процеси (Moran, 2005, str. 9). На пример, Моран је истакао пример чекања аутобуса зато што је то један од кључних делова свакодневног живота, али је у култури маргинализован и сматра се трошењем времена и делује као лимбо јер не можемо то да искористимо (Moran, 2005, str. 1, 7). Ако се вратимо на друштвене мреже, у данашњој свакодневној пракси људи попуњавају „протраћено” време у градском превозу најчешће на својим друштвеним профилима. Управо

то слободно време може бити моменат за попуњавање петиције, „лајковање” објава друштвених покрета или дељење „прича (eng. story)”. То нам показује да друштвене мреже могу да утучу на свакодневицу и потпуно измене наш доживљај времена у обављању свакодневних активности.

Према Фиску (1989), свакодневне активности се могу посматрати често као микрополитика која може бити отпор макрополитици политичких и културних институција. На пример, одмарање је време кад су људи најмање под контролом за разлику од канцеларије. Сматрам да друштвене мреже, које се користе у слободно време, могу бити пример пружања отпора макрополитичким процесима тако што у градском превози могу мобилисати грађани како би пружили отпор културним структурама. Међутим, оне могу бити још један канал контроле који још дубље задире у приватни живот човека и баш у оним „баналним” активностима могу да се укључе односи моћи.

У наредном делу рада биће представљени резултати интервјуа са четири индивидуе. Приликом анализе интервјуа биће издвојени лични ставови и веровања као главне варијабле политичке партиципације испитаника, а то укључује субјективни доживљај испитаника о политичкој ситуацији у Србији, промишљање испитаника о својој улози као политичког субјекта и актера, разматрање испитаника о друштвеним покретима и дигиталном активизму, као и начинима на којима испитаници желе и покушавају да учествују у политичким дешавањима. Те варијабле ћу, потом, анализирати у односу на свакодневни живот и друштвене мреже као простор за политичку партиципацију.

5. Онлајн активизам као реконцептуализација политичке улоге и партиципације индивидуе

5.1. Анализа интервјуа као субјективног доживљаја политичке улоге појединца

С обзиром на то да су друштвени покрети широка тема, овај рад ће се ограничити на један пример, а то је покрет „Крени-Промени”. На веб-сајту овог покрета (kreni-promeni.org), у одељку „О нама” могу се пронаћи основне вредности које мотивишу покрет и подстичу његове активности. Као главне вредности истичу правичност, солидарност и храброст, те даље наводе, да без слободе „нема живота”, правда је потребна зато што желе да живе у правичном систему који поштује различитости и вреднује „правила игре око којих смо се сви сложили” и солидарност „зато што једни без других можемо, али не желимо.” Вредности које су представљене могу се тумачити као део универзалног система вредности и за Србију се не може рећи да су културна „новина”, имајући у виду да је Србија увелико демократска земља. Међутим, овај случај може да се тумачи као присвајање/заступање система вредности чији симболи се користе као средство политичке комуникације са грађанима који се мобилишу. Политичка комуникација је „свака размена

података у оквиру које макар један од учесника шаље, или му се приписује да шаље, односно прима, или има утисак да прима, политичку поруку”. Те поруке чине политички симболи преко којих се сазнаје политичка стварност, они делују афективно односно подстичу појединца или масу на емоције, те могу да делују покретачки и омогућују комуникацију јер ефикасно преносе поруке политичких актера и омогућују прикривање стварног друштвеног стања (Наумовић, 1995, стр. 44, 51). Дакле, како би организација успела да мобилише грађане и оправда своју борбу за друштвене промене, међу првим корацима те праксе јесте политичка комуникација и употреба симбола намењена друштву које треба да одобри односно препозна покрет.

Приликом мобилизације грађана, покрет, такође, може преносити идентитет односно конструисати субјекат мобилисаних индивидуа. На веб-сајту „Крени-Промени”, у одељку „О нама” покрет наводи да их „покреће нада свакодневних људи”, што нам, пре свега, указује на стратегију преношења политичке борбе у домен свакодневице, те је њихов субјекат појединац чије свакодневне активности могу бити део политичког ангажовања покрета. Субјекат који се конструише је део заједнице која „брине о својој средини” (то укључује природну и социјалну средину, образовање, здравље и права), и „ако је на истој фреквенцији” са покретом, треба да му се прикључи. Према томе, покрет „Крени-Промени” се обраћа активним и одговорним грађанима, који и сами могу бити „носиоци промена.” На пример, на Инстаграм профилу покрета „Крени-Промени” објављен је видео прилог са бруцошкињом која наводи разлоге због којих је одлучила да буде део покрета. У прилогу се наводи да покрет за њу представља „трачак наде” и начин „да се њен глас чује”, као и да покрет „Крени-Промени” представља за њу „спону са друштвом” (Instagram, 31.7.2023).

Начин на који се покрет „Крени-Промени” обраћа појединцима и представља своје чланове указује нам на то да је конструисан политички субјекат према коме појединци постају одговорни и активни грађани. Они који су заинтересовани за покрет не морају бити само присталице, него могу и да буду активни учесници тако што кроз формалне канале волонтирају и донирају новац или кроз неформалне канале, који не укључују обавезно учлањење у покрет, преносе вести о раду покрета. Конструисани субјекат се лоцира у свакодневном животу тако што се покрет „Крени-Промени” обраћа „свакодневним људима”, позив за волонтере се започиње са „уколико имаш слободног времена”, као и у промоцији петиција где се истиче да је довољно само попунити онлајн упитник. У савременом друштву, у коме јавне политике имају једну од централних улога, приступ покрета „Крени-Промени” може да се посматра као одраз јавних политика, које појединчев свакодневни живот и слободно време трансформишу у време могућег друштвеног ангажовања. У овом примеру, то омогућују Интер-

нет и друштвене мреже тако што, како покрет наводи, за петицију је довољно „само да се попуни упитник.” Из угла Фиска (1989), кратке онлајн петиције могу бити начин да се појединци микрополитикама опиру оним макрополитикама које желе да измене. Резултати такве политике се могу пронаћи на веб-сајту покрета „Крени-Промени” где се наводи да су покренули преко 100 петиција, сакупили преко 1,500,000 потписа и остварили преко 20 промена.

У пракси покрета „Крени-Промени” друштвене мреже играју важну улогу зато што преко њих покрет не само да може да добије пажњу грађана, него и да их мобилише као нове учеснике у стварању друштвених промена. Своју праксу описују као „борбу” која се „огледа у онлајн петицијама, протестима, креативним акцијама, медијском притиску и предлагању правно релевантних решења званичницима који су надлежни да се тај проблем реши.” На њиховој Инстаграм страници (kreni.promeni) могу се пратити све кампање покрета које су припремљене у облику снимака и слајдова. У овом раду навешћу истакнуте кампање реализоване у јулу. Међу онлајн петицијама издвојило се гласање да награда за младе пијанисте носи име по дечаку Андрији Чикићу, за које је прикупљено 50,000 потписа (Instagram, 19.7.2023). У току 2023. године, „Крени-Промени” су активно мобилисали грађане на протесте под слоганом „Србија против насиља” (Instagram, 11.7.2023). Стратегија, која се може уочити, почива на визуелним методама помоћу којих се са лица места преносе протести, истиче се бројност грађана и преносе изјаве учесника протеста. На тим протестима могу се уочити изјаве као што је она да „имамо тренутак да мењамо друштво.” Међу креативним акцијама у јулу се издвојила иницијатива за чишћење градова након великих олуја (Instagram, 26.7.2023). Као пример медијског притиска може се уочити успешан захтев да се пусти на слободу ухапшена полицајка из Ваљева, Катарина Петровић (Instagram, 7.7.2023). На крају, као пример предлагања правних решења могу се издвојити народне иницијативе за ограничавање ријалити програма и за забрану ископавања литијума и бора (Instagram, 1.7.2023).

Захваљујући креирању визуелног материјала на друштвеним мрежама, активности покрета „Крени-Промени” добијају од 20.000 до неколико милиона прегледа. Иако покрет не мора бити директно укључен у државне институције, њихове активности на друштвеним променама се могу посматрати као средство легитимације њиховог рада, тако што кроз велики број прегледа или дељења вести ствара се утисак да добијају подршку одређеног дела друштва. Грађани не морају нужно да прате политику, али коришћењем друштвених мрежа могу лако да наиђу на садржај који објављује анализирани покрет. Захваљујући дигиталном свету, довољно је мање од једног минута да се садржај подели на Инстаграм „причу (eng. story)” и тако пренесе вест или потпише петиција. На тај начин, свесно или несвесно, појединац може да постане део

„опасне игре”, о којој Ортнер говори, и да својим интересовањем за петицију или ставове покрета постане учесник у мењању друштвених структура.

Након дескрипције рада покрета „Крени-Промени”, у овом делу биће представљени интервјуи са четири индивидуе које су упознате са друштвеним покретима, укључујући и „Крени-Промени”, и предмет анализе биће начини на које они доживљавају друштвене покрете, своју субјективност и жељу за друштвеним променама, као и начине на које желе да остваре те промене. Када је у питању виђење друштвених покрета, сва четири испитаника су истакла да друштвени покрети настају када се друштво суочава са проблемом, одређени аспект им смета и желе да га промене. Поред жеље за променом, испитаници су истакли колективитет. Посебно се издвојио један испитаник (И.) према коме покрети настају „спонтано када се група људи веже за исти симбол”, те је циљ да се што више људи повеже када имају исти проблем. Други испитаник (С.) је одмах повезао друштвене мреже са друштвеним покретима, те закључио да друштвене мреже имају посебну улогу у опстанку неког покрета. Друга два испитаника (А. и П.) су закључила да је друштвени покрет израз колективне жеље која се реализује тако што група људи се залаже за решавање неког проблема и креира своје стратегије.

Без обзира на разумевање друштвеног значаја друштвених покрета, сва четири испитаника су показала и суздржаност према повезивању са одређеним покретима. Наиме, један испитаник (И.) је „изгубио поверење јер су били неуспешни” и изјавио да „неко покушава да извуче корист”, али да се људи вежу за те покрете „јер им је потребна нека централизација својих ставова и мисли.” Други испитаник (П.) је признао да нема наду у рад покрета, иако их је подржао кроз петиције, док је трећи испитаник (А.) рекао да не жели никога да директно подржава. Ипак, четврти испитаник (С.) је навео да има пријатеља у једном друштвеном покрету и да је поносан, али зна да не може да има велика очекивања.

Када је у питању субјективност, сва четири испитаника су показала на неком нивоу освешћеност о својој друштвеној улози у креирању друштвених промена. Један испитаник (А.) је навео да кроз своје петиције жели да допринесе бољитку друштва, док су остала три испитаника видела у онлајн активизму одређену дужност и потребу да учине нешто. У њиховим одговорима могу се издвојити два принципа по којима конструишу субјекат у овом случају. Први принцип је афективан и он значи да су особе мотивисане емоцијама док изграђују своју политичку улогу. Наиме, један испитаник (С.) је навео да му је „жао кад види неког да испашта” и, како наводи, понекад му је криво кад види да људи на Инстаграму каче фотографије као што је „сликање у клубу”, док друштво пролази кроз кризну ситуацију. Други испитаник (И.) је навео да осећа емоционално незадовољство када се сусретне са друштвеном неправдом

да има осећај да ће „крв да му прокључа”.

Други принцип по коме се конструише политички субјекат је морално-вредносни у чијој основи је, као и код покрета „Крени-Промени”, крилатица „активан грађанин” тј. грађанин који је освешћен и жели да буде активан учесник друштва. Један испитаник (И.) је навео да је „приватни грађанин”, али жели да учествује у променама, информише људе у свом кругу и изнесе своје мишљење. Исти испитаник је навео да му смета пасивност грађана који се „понашају као немоћни” уместо да се друштвено ангажују. Он, такође, сматра да појединац треба да се активно бави тиме „ко и како управља његовим животом” и чак и ако особа нема времена за протест, може макар да изнесе своје мишљење о проблему. Испитаник је закључио да је мотивисан да учествује у свему, припомогне и залаже се за идеју у коју верује. Други испитаник (П.) је навео да се осећа као активан припадник друштва када потпише петицију јер иза тога стоји његово име, али не очекује да ће то много помоћи. Ипак, важно му је да „макар покуша.” Трећи испитаник (С.) је закључио да као члан друштва не може да ћути и не чини ништа, ако се сусреће са друштвеном неправдом, те треба да искористи своју „политичку слободу” и преко друштвених мрежа укаже на неки проблем. Четврти испитаник (А.) сматра да треба да учествује у активностима као што су петиције уколико ће то допринети „бољитку друштва.” На основу наведених изјава може се закључити да сви испитаници доживљавају себе као активног учесника друштва и политичког субјекта који не треба само да прихвата политички поредак, него има моћ и да мења одређене факторе у политици.

О друштвеној и културној борби су сва четири испитаника била освешћена и имали су јасне ставове о томе шта желе да промене у свом друштву. Три испитаника су навела да желе да промене политичку структуру у Србији, док је четврти испитаник (А.) навео да свако треба да „пролази кроз позитивну промену и инспирише друге.” Први испитаник (И.) је навео да му се допада демократски систем у Србији, али би желео да смени политичку елиту сматрајући да нису адекватно решавали одређене друштвене проблеме, док је други испитаник (П.) рекао да жели меритократско друштво без непотизма. Испитаник (И.) је објаснио да је тренутни проблем у Србији што тренутна политичка елита „опстаје” и „контролише” своје гласаче зато што је Србија „мала земља са много нискообразованих људи.” Такође, три испитаника тврдила су да влада медијска цензура, те су друштвене мреже једини начин да они који протестују могу да изразе своје ставове. Због тога, један испитаник (П.) је навео да му се допадају друштвени покрети као што је „Крени-Промени” јер су „јасни” и „јасно одређују шта хоће.” Сва три испитаника су закључила да су протести, петиције и ширење информација о проблему помоћу друштвених мрежа главна средства за увођење промена за које се залажу.

У жељи да створе друштвене промене, испитаници су навели неке од стратегија којима се служе. Друштвене мреже имају кључну улогу зато што су се показале као полазна тачка за сваку акцију. Пре свега, сва четири испитаника су до друштвених покрета дошла преко друштвених мрежа и веб-сајтова. Други разлог је то што сви испитаници истичу значај ширења информација међу људима као главно средство у мењању друштва. Један испитаник (И.) је навео да преко друштвених мрежа може да учествује у активизму тако што позива људе на протесте, јер сматра да се преко телевизије вести о протестима недовољно преносе. Као пример је навео креирање „догађаја (eng. event)” на Фејсбуку или качење „прича (eng. story)” на Инстаграму преко којих се људи позивају на протесте. Навео је да су „евентови” веома ефикасни јер се преко њих спонтано окупљало више хиљада људи, али му је сметало то што на „телевизији наводе да је дошло сто људи.” Поред тога што сам преноси информације, такође, прати и позиве других покрета, па ако уочи да позив „има смисла” одазива се. Такође, навео је да су друштвене мреже неопходне зато што се млађе генерације данас информишу само преко друштвених мрежа и то је најбољи начин да допре до омладине у ширењу својих идеја. Као резултат, уочио је да је у неким ситуацијама био као „вођа” зато што су људи очекивали да ће он сигурно бити на протесту када се нешто најави. Други испитаник (П.) је, такође, навео да су друштвене мреже начин да се превазиђе „медијска цензура” и помоћу позива на протесте или петиција могао је да допринесе решавању друштвених проблема. Трећи испитаник (С.) је истакао да кад подели активистичку објаву често добије и негативне коментаре, али сматра да је и то корисно јер се покреће дијалог и „тема се шири.” То је, такође, додао и претходни испитаник (И.) који је уочио да се његове социјалне везе неретко учвршћују тако што му се јаве особе са којима није био у додиру, али су их заједнички циљеви повезали. Оба испитаника (И. и С.) сматрају да ће њихова редовна онлајн активност једног дана уродити плодом зато што сматрају да младе генерације приоритет дају друштвеним мрежама, док генерације које прате телевизију (и „под контролом су медија”) старе и њихова популација се смањује.

Свакодневица је важан фактор у онлајн активизму свих испитаника. Један испитаник (И.) је навео да се свакодневно информише о политици и чим има тренутак, шири вести, али је и уочио да неким људима „досађује” тиме. Друга два испитаника (А. и П.) су навела да су на петиције наишли у току слободног времена. Последњи испитаник (С.) тврди да му је важно да се свакодневно информише и сматра да свако може да допринесе променама, чак и ако не стиже на протест, али може да дели вести и подели своје мишљење на друштвеним мрежама.

5.2. Утицај субјективности и друштвених мрежа на политичку партиципацију појединца као вида културне праксе

У студијама политичке партиципације индивидуа као прво питање се постављало због чега неки људи одлуче да гласају или одбију своје гласачко право, међутим, политика је шири процес који прожима и друге друштвене домене људског живота, те се може претпоставити да се политичка партиципација не остварује само кроз гласање него и на друге начине. У овом истраживању се расправљало о томе да је материјална култура, односно појава Интернета и друштвених мрежа, отворила још једно поље политичке партиципације што је онлајн активизам, али је и утицала и на старе облике политичке партиципације. Наиме, први облик партиципације је гласање на политичким изборима путем кога појединац може индиректно да изрази своје патриотско осећање, дужност и оданост земљи тако што се интересује за избор оних грађана који ће руководити државом (Milbrath, 1981, str. 201). У контексту друштвених мрежа, овај тип партиципације је добио нову димензију тако што појединац више не мора само анонимно да заокружи „број на листићу” него може то и јавно изразити са потенцијалом да ће велики број корисника исте друштвене мреже видети онлајн објаву датог појединца. Анализа интервјуа је показала да испитаници повезују овај облик партиципације се осећањем грађанске дужности, те друштвене мреже користе као вид артикулације своје грађанске воље да изађу на изборе и утичу на политички систем, али и да подстакну друге људе да, такође, изађу на гласање и на тај начин учествују у демократском систему. Милбрат наводи да грађани често немају осећај да ће њихова политичка партиципација у виду гласања имати утицај, али и даље осећају дужност (Milbrath, 1981, str. 201). Из перспективе субјективности, ово запажање се поклапа и са резултатима интервјуа односно испитаници нису изразили веру да ће њихов глас бити утицајан, али је и даље постојао порив да учествују у политици заснован на моралу и емоцијама.

Други облик политичке партиципације је чланство у политичким партијама и учествовање у кампањама (Milbrath, 1981, str. 201). Испитаници се нису изјаснили као чланови партија, али су уочили за време свог активистичког искуства да поједини друштвени покрети теже ка оснивању своје партије. Један од испитаника је исказао разочарање таквим тенденцијама одређених друштвених покрета, али, уколико се покрет залаже за решавање проблема који се поклапа са његовим интересима, путем друштвених мрежа би поделио одређену онлајн објаву или би позвао припаднике своје онлајн мреже на протесте које организује тај покрет без обзира на његове крајње политичке циљеве.

Трећи облик партиципације остварују активисти у заједницама тако што се формирају групе појединаца како би се решили друштвени проблеми или

тако што се људи придружују групама које се залажу за заједничке интересе. Овакве групе активиста покушавају да утичу на јавне институције да реше одређени проблем, и ти активисти могу бити веома слични партијским и кампањским активистима јер су и једни и други веома посвећени заједници и имају јак психолошки фактор (Milbrath, 1981, str. 201). У односу на резултате истраживања, друштвене мреже и свакодневни живот су знатно утицали на овај облик партиципације тако што се лакше мобилишу грађани, брзо се шири свест о друштвеном проблему и могу да се креирају онлајн кампање које не захтевају велики буџет. У односу на интервјуе и субјективна искуства и праксе појединаца, испитаници се информишу о проблемима у својим заједницама преко друштвених мрежа, свесни су да друштвене мреже могу служити као средство решавања одређених проблема (нпр, ширење свести о проблему) и то називају онлајн активизмом. Путем друштвених мрежа могу да се јавно обраћају институцијама, деле објаве друштвених покрета и учествују у мобилизацији потенцијалних онлајн активиста. Као што Милбрат истиче јак психолошки фактор код активизма, то се уочава и у интервјуима тако што испитаници објашњавају своје онлајн објаве кроз емоције и моралне вредности.

Четврти облик политичке партиципације се односи на комуникацију са институцијама (Milbrath, 1981, str. 202) и то се у контексту онлајн активизма надовезује на претходни облик партиципације на два начина. Прво, друштвене мреже су омогућиле да се појединци обраћају државним институцијама преко њихових званичних страница на друштвеним мрежама и на тај начин врше одређени вид јавног притиска. Друго, виртуелно обраћање државним институцијама је могуће у било које време и на било ком месту. У виртуелном свету појединац није ограничен временским и просторним јединицама, те слободно време може бити баш онај тренутак када ће покушати да комуницира са неком институцијом преко друштвених мрежа. Интервјуи су показали да су испитаници свесни таквог вида употребе онлајн активизма. Међутим, овај вид комуникације често остаје једностран, те се ниједан испитаник није изјаснио да ли је добио одговор од неке институције.

Пети и шести облици политичке партиципације су протести и комуникација (Milbrath, 1981, str. 203). С једне стране, друштвене мреже су омогућиле да се грађани брже позивају и обавештавају о протестима и то не морају да чине само организовани покрети. Помоћу друштвених мрежа, појединац, који није званични члан друштвеног покрета, може самостално да организује групе људи који ће доћи на протест. Један од испитаника је навео случај креирања „догађаја” („евентова”) на друштвеној мрежи Фејсбук, као и да је постао познат у друштву као неко ко обавештава о протестима. Када је у питању комуникација, Милбрат истиче да је овај облик партиципације пре-

васходно заступљен код високообразованих људи и елите која има приступ медијима, може да покреће формалне дискусије и јавне дебате. Међутим, друштвене мреже су довеле до тога да појединцу нису потребни формални медији (на пример, телевизијски канали или дневне новине), као ни то да се проверава његов образовни ниво. Шта више, један од испитаника је навео да медији као што су телевизија и новине су мање заступљени међу млађом генерацијом, те су друштвене мреже ефикасније поље за вођење политичких дебата или других облика политичке комуникације.

На основу запажања о политичкој партиципацији у контексту друштвених мрежа, субјективности појединца и свакодневице, остаје питање положаја таквог облика политичке партиципације у широј политичкој структури. С обзиром на то да се овде представља антрополошко истраживање које наглашава културу и личност као елементе у политици, сматра се да овај облик политичке партиципације нема само политичку улогу, него и друштвену и културну. На основу интервјуа, уочено је да онлајн активизам испитаника почива на два принципа - морално-вредносног и сентименталног. Из антрополошког угла, морално-вредносни системи и артикулисање и употреба емоција су културно конструисани и могу се разликовати међу културама и друштвима. Стога, могућност и жеља појединца да се укључи у политичке процесе није само продукт политичког система него је и вид културног обрасца, који не мора бити заступљен у свим културама и друштвима на исти начин.

Жеља за учествовањем у политичким процесима као вид културног обрасца и друштвене функције се може уочити у томе да испитаници без обзира на онлајн активизам, нису имали велика очекивања од система нити су предвиђали велике промене као последице њиховог активизма. Овакав вид партиципације може деловати као ирационални чин или „фукоовски” речено замаскирана „контрола и невидљива репресија” над појединцем, међутим, код испитаника је уочена тенденција наглашавања моралног и емоционалног задовољства приликом политичког изражавања на друштвеним мрежама. Стога, овај пример једне политичке партиципације може да се посматра и као облик „друштвене катарзе” која даје појединцу осећај контроле и могућности да буде активан члан друштва.

Потребно је истаћи да испитаници нису изразили жељу за увођењем радикалних друштвених промена и нових културних образаца. Теорија праксе и проучавања друштвених покрета су се фокусирали, углавном, на дискриминисане и маргинализоване друштвене групе од стране ширег система и институционалне структуре. Међутим, испитаници у овом истраживању подржавају демократско уређење државе Републике Србије, али желе да утичу на елиту која руководи системом. Та жеља и тежња за утицајем на државно

руководство има потпору у вредносном систему друштва и културе који се у овом случају пројектује на замишљање државе и нације² у контексту политике (осећај патриотизма, дужности и верности према нацији, саосећање унутар нације, „брига” о земљи и тако даље). Према томе, с једне стране, испитаници репродукују социкултурни систем вредности свог друштва и институционалну структуру државе којој припадају, а она почива на демократском систему. С друге стране, испитаници усмеравају политичку партиципацију, не на промену структуре, него на опсервацију и могућу корекцију социополитичких односа који се одвијају унутар те исте институционалне структуре (на пример, критикују или смењују лица са одређених функција, али не укидају саме функције).

На крају, културни аспект ове политичке партиципације се уочава у домени свакодневице. Антропологија располаже широким спектром дефиниција културе, међутим, у најширем смислу културу чине сви свакодневни и ванредни домени човековог живота, а то су и религија и обичаји, материјална култура (савремена и традиционална), историја, уметност (народна усмена и ауторска), потрошња, политички ставови и веровања итд. Захваљујући друштвеним мрежама, што је последица изума Интернета, појединац може да се политички изражава у било ком тренутку, а то је у овом случају свакодневица. Према томе, онлајн активизам је у исто време продукт материјалне културе (физички уређаји за дигиталну комуникацију) и нематеријалне културе (конструкт субјекта, идеологије, политичка веровања, представе о политичком изражавању, конструкт „слободног времена” и одмарање као конструкт телесне праксе и тако даље).

Закључак

Истраживање је показало да друштвене мреже играју важну улогу у животима појединаца који се интересују за политику у свакодневном животу. Наиме, путем коришћења друштвених мрежа појединци, не само да имају приступ великом протоку информација, него могу и сами да деле информације које могу бити од политичког и друштвеног значаја. За друштвене мреже се може рећи да су утицале на политичко ангажовање појединца на три поља. Прво поље је

² Иако се ово истраживање не бави националним идентитетом и нацијом, треба истаћи да су нација и национална припадност апстрактни конструкти, односно, како Андерсон (2006) наводи, то су замишљене заједнице које имају кохезивну улогу у друштву и култури тако што „појединцу дају осећај безбедности, могућност да се социјализује (кроз образовање) или да се запосли.” Због тога, људи постају одани земљи и одржавању система (Hylland Eriksen, 2015, str. 348). У односу на та запажања, треба да имамо у виду да се потреба за политичком партиципацијом у националној земљи, такође, одвија и на културном и на политичком нивоу са елементима субјективности.

везивање индивидуа за друштвене покрете. Интервјуи су показали да су сви испитаници упознати са друштвеним покретима преко друштвених мрежа и активно прате њихове активности. У склопу тога, појединци повремено деле објаве, ако сматрају да су за њих важне, одазивају се на протесте и обавештавају друге, и потписују петиције. С друге стране, за друштвене покрете друштвене мреже су важне зато што су постале моћно средство мобилизације друштва у сврхе стварања друштвених промена.

Друго поље на коме друштвене мреже утичу јесте оснаживање појединца у изношењу својих ставова. Онлајн активизам може да се посматра као нови вид политичког изражавања, међутим, то је и одраз реконцептуализације политичког субјекта на кога се преноси одговорност и потреба да се лично ангажује. На основу интервјуа, може се закључити да је појединцима важно да буду политички активни и да изразе своје мишљење, а то им друштвене мреже омогућују. То води ка осећају контроле и могућности да као грађани не буду пасивни чланови друштва него и носиоци потенцијалних промена.

Свакодневица је треће поље на које утичу друштвене мреже, што је довело до већег продора политике у свакодневни живот индивидуа. Активизам испитаника почива на друштвеним мрежама које користе у слободно време, што показује да се друштвено ангажовање и отпор јављају баш у време свакодневице. Из угла теорије праксе, то је важно зато што може да покаже како на микро нивоу тј. у домену свакодневног живота могу да се одвијају отпори макropolитикама. У разговору са испитаницима најочљивији је мотив протеста са циљем промена у политичком систему и политичким структурама Србије, те се показало да су друштвене мреже кључно средство и простор у коме се одвијају политички сукоби. Протести и излазак на улице захтевају ресурсе као што су време и простор, међутим, онлајн протести и подизање свести о неком проблему могу да се одвијају у било које доба дана и било где. Због тога, сматрам да друштвене мреже нису само средство стварања друштвених промена, него и појачивач интензитета тих промена.

На крају, у раду може да се закључи да испитаници, који тврде да им не одговара тренутна политичка структура, конструишу свест о својој подређености тако што своје тумачење друштвене стварности изражавају кроз емоције (нпр. бес или разочарање) или морално-вредносни систем (испитаник И. тврди да је елита „неморална”). Свесни свог стања, испитаници су у друштвеним мрежама видели креативно средство за борбу против своје подређености систему, те у ширењу информација и онлајн активизму виде могуће решење за смену политичких дискурса. Стога се и уочава да испитаници предност дају потреби за акцијом негом самом учинку. Анализа дискурса испитаника је указала катарзичну одлику њиховог активизма, те се онлајн активизам може посматрати не само као политичка пракса него и друштвени и културни феномен.

LITERATURA

- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: An Inquiry into the Origins and Spread of Nationalism* (3rd ed.). Verso.
- Bakardjieva, M. (2012). Mundane Citizenship: New Media and Civil Society in Bulgaria. *Europe-Asia Studies*, 64(8), 1356-1374.
- Банић Грудишић, А. (2012). Истраживање религија на интернету. *Антропологија*, 12(3), 99-113.
- Bošković, A. (2015). Ozbiljne igre: Teorija u antropologiji posle 1980-ih. *Etnoantropološki problemi*, 10(1), 19-41.
- Cernison, M. (2019). *Social Media Activism: Water as a Common Good*. Amsterdam University Press.
- Della Porta, D., & Mosca, L. (2005). Global-Net for Global Movements? A Network of Networks for a Movement of Movements. *Journal of Public Policy*, 25(1), 165-190.
- Drajfus, H. L., & Rabinov P. (2017). *Mišel Fuko: Iza strukturalizma i hermeneutike*. Mediterran.
- Escobar, A. (1992). Culture, Practice and Politics: Anthropology and the study of social movements. *Critique of Anthropology*, 12(4), 395-432.
- Fiske, J. (1989). *Reading the Popular*. Unwin Hyman.
- Foucault, M. (1988). Technologies of the Self. In: L.H. Martin, H. Gutman & P. H. Hutton (Eds.), *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault* (16-49). Tavistock Publications.
- Garrison Smith, T. (2017). *Politicizing Digital Space: Theory, The Internet, and Renewing Democracy*. University of Westminster Press.
- Hylland Eriksen, T. (2015). *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology* (4th ed.). Pluto Press.
- Ivanović, Z. (2008). Pogled na savremene transformacije antropološke teorije i prakse. *Antropologija*, 8(6), 88-116.
- Kreni-Promeni. (1.7.2023). <https://www.instagram.com/reel/CuJe8tNKWA4/>. Preuzeto: 30.7.2023.
- Kreni-Promeni. (11.7.2023). <https://www.instagram.com/p/Cujk1rpK3KI/>. Preuzeto: 30.7.2023.
- Kreni-Promeni. (19.7.2023). <https://www.instagram.com/p/Cu4cna4K6Jg/>. Preuzeto: 30.7.2023.
- Kreni-Promeni. (2022). O nama. <https://kreni-promeni.org/o-nama/>. Preuzeto: 30.7.2023.
- Kreni-Promeni. (26.7.2023). <https://www.instagram.com/p/CvKnHUHv5Y6/>. Preuzeto: 30.7.2023.
- Kreni-Promeni. (31.7.2023). <https://www.instagram.com/p/CvVFhp8Ktny/>. Preuzeto: 2.8.2023.
- Kreni-Promeni. (7.7.2023). <https://www.instagram.com/p/CuZzkmLqjBH/>. Preuzeto: 30.7.2023.
- Lentz, G. R. (2011). Civil Society in the Digital Age. In: M. Edwards (Ed.), *The Oxford Handbook of Civil Society*, (337-348). Oxford University Press.
- Melucci, A. (1985). The Symbolic Challenge of Contemporary Social Movements. *Social Research*, 52(4), 789-816.
- Milbrath, W. L. (1981). Political Participation. In: L. S. Long (Ed.), *The Handbook of Political Behavior* (Vol. 4), (197-237). Plenum Press.
- Miller, D. (2016). *Social Media in an English Village: Or how to keep people at just the right distance*. UCL Press.
- Montalvan Castilla, J. E., & Pursiainen, C. (2019). Cyberspace Effects on Civil Society. The Ultimate Game-Changer or Not?. *Journal of Civil Society*, 15(1), 392-441.
- Moran, J. (2005). *Reading the Everyday*. Routledge.
- Nash, K. (2010). *Contemporary Political Sociology: Globalization, Politics, and Power*. Wiley-Blackwell.
- Naumović, S. (2006). "ОТПОР!" KAO POST-MODERNI FAUST: društveni pokret novog tipa, tradicija prosvetnog reformizma i „izborna revolucija“ u Srbiji. *Filozofija i društvo*, 17(3), 147-194.
- Наумовић, С. (1995). Устај сељо, устај роде: Симболика сељаштва и политичка комуникација у новијој историји Србије. *Годишњак за друштвену историју*, II, 39-63.
- Ortner, S. (1984). Theory in Anthropology since the Sixties. *Comparative Studies in Society and History*, 26(1), 126-166.

- Ortner, S. (1989). *High Religion: A Cultural and Political History of Sherpa Buddhism*. Princeton University Press.
- Ortner, S. (2005). Subjectivity and cultural critique. *Anthropological Theory*, 5(1), 31-52.
- Ortner, S. (2006). *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject*. Duke University Press.
- Schroeder, R. (2018). *Social Theory after the Internet: Media, Technology, and Globalization*. UCL Press.
- Scott, J. (Ed.). (2014). *A Dictionary of Sociology*. Oxford University Press.
- Shore, C., & Wright, S. (2005). Policy: a new field of anthropology. In: C. Shore & S. Wright (Eds.), *Anthropology of Policy: Critical perspectives on government and power* (3-33). Routledge.
- Стјепановић, М. (2022). Улога социјалног капитала у политичкој комуникацији не-владиних организација путем нових медија. *Етнoлoшкo-aнтропoлoшкe cвecкe*, 22, 139-160.
- Tierney, T. F. (2013). Disentangling Public Space: Social Media and Internet Activism. *Thresholds*, 41, 82-89.
- Turow, J. (2009). *Media Today: An Introduction to Mass Communication*. Routledge.

NEW MEDIA AND SOCIAL MOVEMENTS: ONLINE ACTIVISM AS PART OF THE POLITICS OF EVERYDAY LIFE

Milica Stjepanović Kornilova

University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Serbia
Department of Ethnology and Anthropology
milica.stjepanovic97@gmail.com

ABSTRACT:

Using the approach of sociocultural anthropology, the research deals with the emergence of online activism by social movements and their impact on the daily experience of individuals when using social networks. The hypothesis of the research is that social movements through online activism mobilize individuals, who then through social networks themselves become part of online activism by sharing announcements and news as part of campaigns on their personal profiles, signing online petitions, etc., and in this way, the political participation of individuals is extended to the domain of everyday life. In a democracy, the political life of an individual is formally expressed, primarily, through elections or, exceptionally, through organized protests. Social networks, on the other hand, represent a means of communication, but today they have become an integral part of everyday life (Miller, 2016). With that in mind, the research should answer two questions. The first question is about how individuals perceive their political role in society and whether social networks and online activism have influenced their experience of participating in political processes of social importance. The second question relates to the way in which members of society have begun to use social networks as a means of political expression and whether politics can be seen today as part of everyday life. Using the theory of practice, following the example of Ortner (1984), in the research it was observed that social networks can extend old forms of political participation, while online activism carries a social and cultural function by becoming a means of reproducing the cultural construct of politics, regulating relations in institutional structures and giving an opportunity to the individual to expand their opportunities in political participation. The work represents a case study, and the respondents are followers of the Kreni-Promeni social movement and their activities in the past year.

Keywords:

social movements, online activism, new media, everyday life, anthropology of subjectivity

